PROIECTE DE COOPERARE POLITICO-MILITARĂ ŞI REALIZAREA LOR LA NORD DE DUNĂRE (1444–1456)

Valentin CONSTANTINOV
Doctor habilitat
Institutul de Istorie al USM
Orcid: 0000-0001-9578-1134

CZU: 94:[32+355](498+438)"1444/1456"
DOI: https://doi.org/10.59295/lrr2023.12

Summary:
Political-military cooperation projects and their realization north of the Danube (1444-1456)

The political advance of the Ottoman Empire in the Balkans was certainly a great challenge for the Christian powers of Europe. It was the first time that Christendom was basically on the defensive in front of a military colossus that announced its supremacy in the Balkans, but also on the entire old continent. It was at that time that the unparalleled personality of Iancu de Hunedoara emerged north of the Danube. Through energetic actions he tried to impose his will north of the Danube. However, the creation of a confederation under his leadership that would actively participate in anti-Ottoman military operations came up against, on the one hand, the political choices of the extra-Carpathian Romanian countries and, on the other, the intentions of the Polish royalty to maintain their influence in Moldavia. This was one of the main causes of the crisis in Moldavia before Stephen the Great took the throne.

Key-words: *Iancu de Hunedoara, Moldova, Polonia, I jum. a sec. al XV-lea.*

Schimbările produse în centrul şi sud-estul Europei în primele decenii ale secolului al XV-lea au impus crearea unui sistem de alianţe capabil să facă faţă provocărilor în care Europa s-a pomenit odată cu expansiunea otomană. Sfârşitul secolului precedent a fost unul în care puterile creştine s-au situat în defensivă faţă de o expansiune aflată în plină desfăşurare. Chiar şi aşa constituirea noului sistem de contrapunere în faţa ofensivei otomane, a fost în linii mari o etapă importantă în prevenirea şi oprirea ofensivei otomane în Europa. Realităţile de moment desemnau necesitatea unei coalizări împotriva tendinţelor expansioniste otomane. Aceleaşi evenimente îşi vor lăsa o amprentă puternică asupra evoluţiei politice a Ţării Moldovei.

Odată cu schimbările de la graniţele Moldovei, suveranii şi factorii de decizie din vecinătate îşi manifestau şi ei interes sporit pentru Moldova. Schim-

bările majore în regiune se produc odată cu a doua jumătate a deceniului al patrulea al secolului al XV-lea. În 1437, a murit regele Ungariei Sigismund de Luxemburd, care pe lângă acest titlu a mai cumulat şi altele, între care şi cel de împărat al Imperiului Roman. Lui în scaunul Ungariei i-a urmat Albert al II-lea de Habsburg, încoronat rege al Ungariei la 1 ianuarie 1438. Domnia acestuia a durat puţin timp, iar după moartea lui subită, rege al Ungariei a fost ales Vladislav al III-lea regele Poloniei. În această perioadă, în Ungaria a început să se afirme Iancu de Hunedoara care în condiţiile în care, tronul regatului era ocupat de Vladislav al III-lea, fiul lui Vladislav Jagiello, ales rege de către adunarea nobililor, în 1440, juca un rol foarte important în regat. Viziunile largi asupra necesităţii coagolării forţelor creştine în jurul ideii de luptă antiotomană, l-a convins pe Iancu să întreprindă măsurile necesare pentru promovarea în scaunele celor două ţări române extracarpatice pe nişte persoane fidele lui.

Aşa lângă el a apărut la un moment dat Petru al II-lea, fiul lui Alexandru cel Bun iar Ştefan al II-lea a înţeles că astfel, putea să scape de Iliaş. În 1442, din Transilvania, unde din martie 1441, voievod era Iancu de Hunedoara, a intrat în Moldova o puternică armată care l-a detronat pe Iliaş. Astfel, a început o nouă etapă în istoria Ţării Moldovei, o nouă diarhie de astă dată a lui Petru al II-lea şi Ştefan al II-lea. Iliaş care a reuşit să fugă, iar mai târziu va întreprinde o nouă încercare să revină în scaun, dar a fost prins în 1444 şi orbit la porunca lui Ştefan al II-lea.

În continuare, cei doi, Ştefan al II-lea şi Petru al II-lea vor domni împreună. Petru al II-lea avea Sfatul lui, domnea la Roman, numit în epocă şi „Târgul de Jos" de unde dădea unele documente, dar se întitula „Noi Petru voievod, moştenitor al Ţării Moldovei"[1], fără să-l menţioneze în vreun fel pe Ştefan al II-lea. În documentele emise de Ştefan al II-lea în această perioadă în titulatură figura doar el, iar Petru al II-lea era menţionat primul în Sfatul domnesc: „credinţa iubitului meu frate Petru voievod"[2]. Petru al II-lea a apărut alături de Ştefan al II-lea în documente până la 5 aprilie 1445[3]. S-a răsculat împotriva fratelui său, iar când această tentativă produsă înainte de 29 mai 1445 a eşuat, s-a retras la Dietrih Buczacki de unde a aşteptat o nouă posibilitate să vină să ocupe scaunul domnesc.

Înfrângerea de la Varna din 1444, nu a anihilat tentativele constituirii unei forţe comune, capabile oprească expansiunea otomană în Balcani şi Europa. Noua conjunctură s-a stabilit în jurul anului 1447, când Iancu de Hunedoara pregăteşte o nouă campanie antiotomană, iar în acea situaţie orice

[1] *Documenta Romaniae Historica*, Seria A. Moldova, vol. I (1384-1448), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi. Bucureşti: 1975, pp. 349-350.
[2] *Ibidem*, pp. 353-355.
[3] *Ibidem*, pp. 358-359.

detaliu şi sprijin conta. Deşi cu o anvergură mult mai mare, dar în legătură cu acleeaşi tentinţe de unificare a forţelor creştine se produce o nouă răsturnare de situaţie. De fapt e vorba de cea mai dramatică etapă a confruntării pentru putere în Moldova din perioada anilor 1432 – 1457. De data asta se coalizează Petru cu susţinătorii familiei care a rămas în urma lui Iliaş.

La 13 iulie 1447, Ştefan al II-lea a fost atacat pe neprins de veste de către Roman fiul lui Iliaş. A fost vorba de un complot la care au participat şi o parte din curtea domnească a lui Ştefan al II-lea, după cum rezultă şi din informaţia furnizată de Grigore Ureche: „s-au vorovitu cu o samă din curtea domnească şi au prinsu pre unchi-său, pre Ştefan vodă şi i-au tăiatu caput". Aşadar surprins, Ştefan a reuşit să ajungă doar la mănăstirea Neamţ unde a fost prins şi decapitat. După trei zile Ştefan a fost îngropat tot acolo „în mănăstirea Neamţ, în aceeaşi lună iulie, în 16 zile"[4]. Ştefan al II-lea a fost căsătorit cu Maria din familia Limbădulce. Urmaşii lui nu se vor mai implica în lupta pentru domnie. A avut un fiu, Alexandru şi o fiică Alexandra, despre care nu avem prea multe ştiri[5].

Roman al II-lea a fost fiul cel mai mare a lui Iliaş şi al Mariei[6]. Aceasta din urmă a fost sora Sofiei Holszańska, regina Poloniei, ultima soţie a lui Vladislav Jagiello. Kazimir al IV-lea Jagiellończyk regele Poloniei era deci vărul lui. Grigore Ureche arăta în cronica sa: „neputând răbda atâta nedumnezeire a unchi-său, s-au vorovit cu o samă din curtea domnească şi au prinsu pe unchi-său, pre Ştefan Vodă şi i-au tăiat capul şi s-au apucat Roman de domnie leatul 6956 (1448)"[7]. Probabil, imediat după eliminarea lui Ştefan al II-lea, Roman a domnit pentru o perioadă de o lună, până înainte de 22 august 1447[8].

Fireşte că această campanie s-a produs cu o largă conlucrare a mai multor factori atât din interior cât şi din exterior. Deşi nu avem certitudinea însă felul în care Roman al II-lea a conlucrat cu Petru al II-lea în perioada de dinainte, faptul că ajung să guverneze ţara împreună denotă o posibilă legătură în perioada anterioară la pregătirea acestor acţiuni[9].

Obiectivul comun, eliminarea lui Ştefan al II-lea, a fost realizat, iar de aici în colo drumurile celor doi trebuiau să se despartă. Roman avea să ţină partea

---

[4] *Însemnări de pe manuscrise şi cărţi vechi din Ţara Moldovei*, un corpus editat de I. Caproşu şi E. Chiaburu, vol. I (1429-1750). Iaşi: Demiurg, 2008, p. 4; C. Rezachevici. *Cronologia critică a domnilor din Ţara Românească şi Moldova a. 1324-1884*. I. Secolele XIV-XVI. Bucureşti: Editura Enciclopedică, 2001, p. 495.

[5] Ştefan S. Gorovei. *Muşatinii*. Chişinău: 1991, p. 49.

[6] Despre el a se vedea: I. Minea. Despre domnia lui Roman (II) Vodă. În: *Cercetări Istorice*, VIII-IX (1932-1933), nr.1, pp. 223-223.

[7] Grigore Ureche. *Letopiseţul Ţării Moldovei*, volum îngrijit de Tatiana Celac. Chişinău, 2006, p. 36.

[8] C. Rezachevici, *Cronologia critică*, pp. 497-499.

[9] Очерки внешнеполитической истории молдавского княжества (последняя треть XIV- начало XIX в.) (Л. Е. Семенова П. Ф. Параска Г. В. Гонца; редкол.: Д. М. Драгнев (отв. ред.) [и др. Кишинев: Штиинца, 1987, с. 56.

rudelor sale poloneze, iar Petru al II-lea celui care l-a propulsat în scaun de la început – Iancu de Hunedoara devenit între timp guvernator al Ungariei şi care îşi propunea crearea unui sistem de alianţe în această parte a Europei pentru o mai eficientă luptă împotriva turcilor. Roman într-o primă fază pierde domnia, iar Petru al II-lea a devenit domn de unul singur. Totodată, fiul lui Iliaş şi vărul regelui, Roman nu se gândea să abandoneze lupta. A câta oară, el găsi sprijin la Dietrich Buczacki care a beneficiat şi de nişte acte de danie din partea domnilor moldoveni[10]. Magnatul polon a primit ordin de la rege să opteze pentru sprijinul lui Roman în detrimentul lui Petru al II-lea. Prin urmare, Roman a primit ajutor de la Buczacki şi la sfârşitul lunii decembrie 1447 – începutul lunii ianuarie 1448 a ocupat tronul Moldovei. Długosz în cronica sa lega evenimentele din Moldova de campania din Ţara Românească a lui Iancu de Hunedoara când acesta l-a atacat pe Vlad Dracul şi l-a omorât la sfârşitul anului între 23 noiembrie şi 16 decembrie 1447[11]. Această campanie din Ţara Românească făcea parte dintr-un plan mai amplu al lui Iancu de Hunedoara, iar unul dintre motivele campaniei era că Vlad Dracul îl sprijinea în lupta pentru domnie în Moldova pe Roman al II-lea, în detrimentul pretendentului lui Iancu de Hunedoara. Vlad era căsătorit cu sora lui Roman al II-lea[12]. Domnia lui Roman al II-lea nu avea să dureze mult. Probabil prin februarie 1448, Petru al II-lea cu un contingent din partea lui Iancu l-a atacat pe Roman al II-lea, care aflând de această intervenţie s-a retras în Polonia. Chiar şi aşa competiţia pentru tronul Moldovei a durat până în luna iulie 1448[13], când Roman al II-lea a fost otrăvit de boieri, probabil susţinători ai lui Petru al II-lea.

Petru al II-lea era fiul lui Alexandru cel Bun din căsătoria acestuia cu Marina. S-a născut în 1422. Atunci când a hotărât să se implice în lupta pentru putere în Moldova a ştiut să opteze pentru ambele centre de luare a deciziilor şi cel polonez şi cel maghiar. La hotarele Moldovei o activitate destul de prolifică o desfăşura în acea perioadă Dietrich Buczacki, cel care a ştiut cel mai bine să beneficieze de situaţia complicată în care a ajuns Moldova în acea perioadă. Petru al II-lea a participat într-o primă fază la detronarea lui Iliaş, în 1442. În Regatul Ungariei o poziţie din ce în ce mai trainică avea s-o ocupe Iancu de Hunedoara, iar proiectul atragerii Moldovei într-o alianţă antiotomană suna cum nu se poate mai bine. În acest context se produce lansarea lui Petru al II-lea în competiţia pentru scaunul domnesc, ca un protejat al lui

[10] Leon Şimanschi, N. Ciocan. Acte slavone inedite din anii 1443 – 1447 privind istoria Moldovei. În: *Anuarul Institutului de Istorie şi Arheilogie „A.D. Xenopol" din Iaşi*, 1970, pp.182-185.
[11] C. Rezachevici. *Cronologia critică*, p. 96.
[12] Fr. Pall. Intervenţia lui Iancu de Hunedoara în Ţara Românească şi Moldova în anii 1447-1448. În: *Studii. Revista de Istorie,* XVI (1963), nr.5, pp.1053-1054.
[13] N. Grigoraş. *Ţara Românească a Moldovei de la întemeierea statului până la Ştefan cel Mare (1359-1457)*. Chişinău: 1992, p. 134.

Iancu de Hunedoara. După alungarea lui Iliaș, Petru al II-lea se bucură doar de calitatea de „moștenitor al Moldovei". I-a contestat desigur întâietatea lui Ștefan al II-lea, acesta din urmă fiind totuși un copil din flori al lui Alexandru, ceea ce în acea perioadă desigur conta foarte mult. După catastrofa cruciaților de la Varna în 1444 și întemnițarea lui Iancu de Hunedoara după această bătălie, nu cu mult timp după a parvenit și alungarea lui Petru.

De abia în 1447 a apărut o posibilitate să fie alungat Ștefan al II-lea. De data aceasta coaliția consta din vărut regelui Kazimir al IV-lea Jagiello, Roman al II-lea, care așa cum arăta Długosz se bucura de un mare sprijin din partea regelui polonez și Petru al II-lea. La acea oră de partea aliaților se număra și Vlad Dracul domn al Țării Românești, care era căsătorit cu o soră de-a lui Roman. În fața acestei alianțe Ștefan al II-lea nu avea nici o șansă. După câte se pare într-o primă fază cei doi: unchiul și nepotul au domnit în coregență, iar în scurt timp între ei au izbucnit conflicte, ceea ce era previzibil. În primul rând Iancu de Hunedoara deja pusese planul unei campanii de anvergură împotriva turcilor, iar în acest sistem politic atât Țara Românească, dar și Moldova jucau un rol foarte important. De aceea, inițial Țara Românească și apoi Moldova au fost atacate cu succes de către trupele maghiare. Cronicarul polonez Jan Długosz arăta că pentru a pune în practică planurile sale, Iancu de Hunedoara i-a promis lui Petru al II-lea că îi va da pe sora sa de soție. Același cronicar adăuga faptul că Vlad Dracul îl susținea pe Roman al II-lea, fiind căsătorit cu o soră a lui și îi era dușman lui Petru al II-lea. Desigur tendențios Długosz arăta că în ochii lui Petru al II-lea, Iancu de Hunedoara avea un „comportament înșelător", pentru care nu a dorit să încheie nici un acord cu guvernatorul Ungariei și nici să se rețină în Regatul Ungariei, dar prin scrisori și prin soli îl ruga pe regele Poloniei Kazimir, pe prelați și pe pani ca să nu-l alunge de la ei, dar să-l tuteleze ca pe un supus și vasal al regatului[14]. Vlad Dracul a fost omorât, iar Roman al II-lea când a auzit de apropierea trupelor maghiare care îl aduceau în scaun pe Petru al II-lea a fugit în Polonia unde făcea demersuri pentru recuperarea tronului[15]. Înainte de acest moment ținem să menționam faptul că în iunie 1446, Iancu de Hunedoara în urma unor negocieri a ajuns să fie numit gubernator al Ungariei, ceea ce îi sporea și și potențialul și capacitatea de acțiune. Probabil în februarie 1448, campania din Moldova care l-a așezat pe Petru al II-lea în scaun s-a încununat cu succes, iar Iancu putea să se pregătească de campania din toamnă împotriva turcilor. Pentru sprijinul acordat în ocuparea scaunului domnesc, Petru al II-lea trebuia să-i cedeze lui Iancu de Hunedoara cetatea

[14] Jan Dlugosz. *Roczniki czyli kroniki sławnego królestwa polskiego,* księga XII (1462-1480), komitet redakcyjny Krzysztof Baczkowski ș.a. Warszawa: 2009, p. 64. (în continuare *Cartea XII*).
[15] Jan Długosz. *Cartea XII*, pp. 63-64.

Chiliei[16]. În acel moment, gubernatorul Ungariei avea ocazia să controleze toată linia Dunării până inclusiv gurile ei.

Din păcate, Bătălia de la Kossovopolje s-a terminat cu înfrângerea armatei creştine. Din contingentul militar de cca. 22 000 de oameni, făceau parte 3 000 de călăreţi din Moldova şi 4 000 de arcaşi din Ţara Românească. Bătălia, care s-a dat între 17-19 octombrie, s-a terminat cu victoria turcilor. Problemele pentru Iancu nu s-au terminat aici. Aflat în retragere el a fost arestat de despotul sârb Gheorghe Brancovici, care l-a ţinut închis în cetatea Semedriei până la 20 decembrie 1448. Aceste evenimente nu puteau să nu aibă efect asupra Ţării Moldovei. Rămas fără sprijinul puternicului său suzeran, Petru al II-lea a dispărut din actele vremii. Ultimul său act datează din 10 octombrie 1448[17], iar următorul document emis de cancelaria domnească, păstrat, datează din 21 februarie 1449[18]. S-au emis mai multe ipoteze cu privire la sfârşitul lui. Ştefan S. Gorovei a presupus că el s-ar fi retras în Transilvania şi acolo ar fi murit, iar L. Şimanschi arăta că el, probabil, ar fi dispărut chiar în Moldova în circumstanţe necunoscute nouă astăzi[19]. C. Rezachevici a emis ipoteza că Petru al II-lea ar fi murit în scurt timp după data de 10 octombrie 1448, deoarece documentul emis în acea dată ar semăna mai mult cu un testament, iar Petru, grav bolnav îşi anticipa sfârşitul[20].

Cronica lui Grigore Ureche relata că după dispariţia lui Petru al II-lea, în Moldova a domnit câteva luni un oarecare Ciubăr vodă[21], identificat de istorici cu Csupor de Monoszlo[22]. În cazul dat chiar că este dificil de pronunţat cum de a fost posibil ca în această perioadă în Moldova să fi fost posibil o astfel de guvernare, chiar şi timp de două luni. Cu atât mai mult cu cât atunci când Petru al II-lea era pe moarte, Iancu de Hunedoara pierdea bătălia de la Kossovopolje şi nu putea interveni în treburile Moldovei. Długosz pretindea că la auzul ştirii că Roman a fost otrăvit, Kazimir, regele polon ar fi hotărât „să întoarcă Moldovei pacea şi ordinea corespunzătoare”[23]. Prin urmare, toate evenimentele care au urmat, credem, că trebuie să fie legate de această intenţie, cu atât mai mult că polonezii nu au renunţat niciodată la influenţa lor în Moldova. Iată de ce apariţia lui Alexăndrel, următorul în lista pretendenţilor la scaunul domnesc, era o dovadă a apogeului luptei pentru putere în Moldova cu implicaţii majore din partea puterilor vecine.

---

[16] Fr. Pall. Stăpânirea lui Iancu de Hunedoara asupra Chiliei şi problema apărării Bizanţului. În: *Studii. Revista de Istorie*, XVII (1965), nr.3, pp. 625-635.
[17] *DRH*, I, pp. 404-410.
[18] *DRH*, II, p.1. este vorba de un rezumat al unui „uric sârbăsc mic”.
[19] Leon Şimanschi. O cumpănă a copilăriei lui Ştefan cel Mare: Reuseni, 15 octombrie 1451. În: *Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie „A. D. Xenopol” din Iaşi,* XIX (1982), pp. 183-199, p. 192, nota 90.
[20] C. Rezachevici, *Cronologia critică...*, p. 508.
[21] Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei,* p. 37.
[22] Fr. Pall. *Intervenţia lui Iancu de Hunedoara în Ţara Românească şi Moldova*, pp. 1063-1064.
[23] Jan Dlugosz. *Cartea XII*, p. 76.

Alexăndrel s-a născut la 17 august 1438[24]. Era cel de-al doilea fiu al lui Iliaş şi al Marincăi, nepotul lui Alexandru cel Bun. Prin urmare, atunci când a ajuns în scaun, el avea doar 10 ani, ceea ce pentru acele vremuri nu reprezenta o mare problemă. În pofida vârstei tinere, în jurul lui s-au strâns o parte din elita politică a ţării. Mărturisind despre isprăvile lui Bogdan al II-lea, Letopiseţul anonim le-a trecut lista a doi din ei: Oancea logofăt şi Costea Andronic. Ambii ocupau locuri de frunte în ierarhia politică de atunci, iar Oancea logofăt avea numeroase moşii, inclusiv în stânga Prutului în preajma Chişinăului. Moşiile lui aveau să fie moştenite mai apoi de o rudă apropiată, devenită legendară – Mihul logofăt, cel care va duce primul tribut la Poartă şi care va pleca în Polonia odată cu urcarea în scaun a lui Ştefan cel Mare de unde aşa şi nu se va mai întoarce.

Prima domnie a lui Alexăndrel nu a ţinut mult. În plus, în scurt timp după ce a fost eliberat din prizonieratul sârb, Iancu de Hunedoara a pus în gând recuperarea influenţei sale în Moldova. Alexăndrel a fost detronat de Bogdan al II-lea, tatăl lui Ştefan cel Mare, în urma bătăliei de la Tămăşeni, lângă Roman, la 12 octombrie 1449. Aşa cum Bogdan al II-lea era şi el favoritul lui Iancu de Hunedoara, iar polonezii nu erau împăcaţi cu ideea pierderii influenţei în Moldova, o nouă alianţă de moment se încheie între Alexăndrel şi Petru Aron, cu sprijinul şi încurajarea elitelor politice poloneze. Astfel, la 15 octombrie 1451, după doi ani de domnie, Bogdan al II-lea era omorât la Reuseni[25]. Înţelegerea prealabilă era ca Petru Aron să guverneze împreună cu Alexăndrel, înţelegere pe care primul nu a respectat-o. De aceea, după ce l-a eliminat pe Bogdan al II-lea, Petru Aron a domnit de unul singur. Aşa cum elitele politice şi-au împărţit simpatiile între cei doi, Alexăndrel a revenit în scaun înainte de 24 februarie 1452[26]. Alexăndrel le-a confirmat negustorilor braşoveni drepturile lor într-un nou privilegiu, iar la 16 februarie 1453, a încheiat un tratat cu Iancu de Hunedoara în care acesta este numit „tată”. Domnul Moldovei i-a promis guvernatorului Ungariei să se alieze la lupta antiotomană[27]. Această domnie avea să mai fie întreruptă odată de Petru Aron, care înainte de 25 august 1454 şi până în perioada cuprinsă între 8 decembrie 1454 şi 8 februarie 1455 a redevenit domn al Moldovei. O ultimă domnie a lui Alexăndrel a început înainte de 8 februarie 1455, când fiul lui Iliaş dă un privilegiu mănăstirii Neamţ[28]. La 25 martie 1455, armatele celor doi domni, a lui Alexăndrel şi a lui Petru Aron, s-au mai înfruntat odată la Mohile[29]. Şi

[24] *Cronicile slavo-române din sec. XV –XVI,* publícate de I. Bogdan. Ediţie revăzută şi completată de P. P. Panaitescu. Bucuresti, Ed. Acad., 1959, p. 15.
[25] Leon Şimanschi. *O cumpănă a copilăriei lui Ştefan cel Mare: Reuseni, 15 octombrie 1451*, pp.183-199.
[26] *DRH*, II, pp. 19-20.
[27] M. Costăchescu. *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, vol.II, Iaşi, 1932, pp.762-763.
[28] *DRH,* II, pp. 62-63.
[29] *Cronicile slavo-române*, p. 15.

de această dată succesul a fost de partea armatei lui Petru Aron. Alexăndrel a fost alungat din nou din scaun găsindu-şi adăpost la Cetatea Albă. Totuşi, şi acolo la fel ca şi pe fratele său, Roman, adversarii aveau să-l găsească. La 26 august 1455, Alexăndrel a fost otrăvit, iar domn al Țării Moldovei rămânea să fie Petru Aron.

Puţine lucruri cunoaştem şi despre familia lui Alexăndrel. Conform tratatului încheiat cu Iancu de Hunedoara, el trebuia să se căsătorească cu o nepoată a acestuia. Se crede că această căsătorie s-a şi produs, aşa cum în pomelnicul mănăstirii Bistriţa este întâlnită Ileana „soţia lui". Un fiu adevărat, sau pretins, ridica pretenţii la tronul Moldovei în 1504, dar nu mai ştim nimic despre soarta lui[30].

În istoriografia noastră circulă două păreri în legătură cu originile lui Bogdan al II-lea. Prima – cum că el ar fi fost un fiu nelegitim al lui Alexandru cel Bun dintr-o relaţie a acestuia cu Marina. Această opinie a fost împărtăşită de N.Iorga[31], C. Cihodaru[32] şi Ştefan S. Gorovei[33]. A doua – că el a fost fiul lui „jupan Bogdan", fratele lui Alexandru cel Bun. Opinia din urmă a fost susţinută de Nicolae Grigoraş[34], Constantin Rezachevici[35] şi istoricii de la Chişinău Andrei şi Valentina Eşanu[36]. Până la urmă argumentele aduse de Leon Şimanschi cu privire la descendenţa din Alexandru cel Bun a lui Bogdan al II-lea ni se par destul de convingătoare[37].

Bogdan al II-lea a ocupat tronul Moldovei după bătălia de la Tămăşeni din 12 octombrie 1449. Letopiseţul anonim are această însemnare: „În anul 6957 (1449) luna octombrie 12, a venit Bogdan voievod şi a lovit pe Alexăndrel voievod la Tămăşani, lângă târgul Romanului şi a omorât o mulţime dintre panii lui: Oancea logofăt şi Costea Andronic şi alţi mult au fost omorâţi"[38]. La scurt timp după victorie, la 11 februarie 1450, Bogdan al II-lea a încheiat un tratat de asistenţă şi ajutor reciproc cu Iancu de Hunedoara: „ca să-i fim în chip de fiu ... să ne fie nouă părinte...noi să stăm pe lângă domnia sa şi cu căpeteniile noastre şi cu toate oştile şi cu tot Sfatul cel bun

[30] Ştefan S. Gorovei. *Muşatinii,* p. 53.
[31] N.Iorga,.*Istoria lui Ştefan cel Mare*. Chişinău: 1990, p. 25.
[32] C. Cihodaru. *Alexandru cel Bun*. Chişinău: 1990, pp. 260-261.
[33] Ştefan S. Gorovei. *Alexandru cel Bun*. Chişinău, 1990, pp. 260-261.
[34] Nicolae Grigoraş. *Ţara Românească a Moldovei*, pp.140-141.
[35] C. Rezachevici. *Cronologia critică*, p. 515.
[36] Valentina şi Andrei Eşanu. *Bogdan al II-lea şi Maria-Oltea – părinţii lui Ştefan cel Mare şi Sfânt*. Chişinău: 2007, p. 19.
[37] Leon Şimanschi *O cumpănă a copilăriei lui Ştefan cel Mare: Reuseni, 15 octombrie 1451*, pp.183-199; Valentin Constantinov. *Precizări genealogice cu privire la dinastia Bogdănestilor*. *Anastasia, fiica lui Laţco vodă*, pp.68-78.
[38] *Cronicile slavo-române*, p.15. Pentru rivalitatea între Bogdan al II-lea şi Alexăndrel a se vedea: Vasile Pârvan. *Alexăndrel vodă şi Bogdan vodă*. Bucureşti: 1904.

al nostru pentru bunul domniei sale şi să fim prieteni tuturor prietenilor domniei sale, iar duşmanilor domniei sale duşmani". De partea sa guvernatorul Ungariei „iubitul nostru părinte să ne ocrotească sub mâna sa şi să ne apere de orice duşmani ai noştri". La cele semnate se jura credinţa între altele a „iubitului meu fiu Ştefan voievod"[39], care va ajunge Ştefan cel Mare. La 5 iulie 1450, Bogdan al II-lea confirma cedarea Chiliei lui Iancu de Hunedoara. Credem că nu întâmplător, acest gest forţat de împrejurări era unul sugestiv. Şi nu întâmplător promisiunea: „să nu avem nicicum să dobândim cu sabia Chilia fără voia părintelui nostru şi domn Ianăş voievod, cât vom fi în viaţă"[40], nu este subscrisă nici de boieri, deoarece este amintită doar „credinţa boierilor noştri şi mari şi mici", fără să fie nominalizat vreunul şi nici de „iubitul său fiu", adică Ştefan, care va avea ca prim obiectiv al domniei redobândirea Chiliei (dacă nu punem în calcul eforturile pentru prinderea lui Petru Aron). Aceste tratate şi închinarea ţării Regatului Ungar nu puteau să placă polonezilor. Prin urmare ei vor organiza o campanie cu scopul de a-l restabili în scaun pe Alexăndrel, chiar în 1450. De campanie era responsabil Jan din Sienna (Oleska), cel care a adus în Polonia vestea despre moartea lui Vladislav regele Poloniei şi Ungariei la Varna. A fost staroste în Olesko, mai apoi subcămăraş de Przemysl în 1441-1448, staroste de Sandomir 1440-1441 şi castelan de Liov în 1459. Dlugosz scria în cronica sa că el a ocupat fără probleme cetăţile Neamţ, Suceava şi Hotin şi le-a dat lui Alexandru, de fapt oamenilor care chipurile erau sub ascultarea lui. N-a reuşit bine să ajungă armata poloneză înapoi, că Bogdan a şi revenit cu forţele proaspete, i-a forţat pe oamenii lui Alexăndrel să-i declare credinţă şi l-a determinat pe Alexăndrel şi pe mama lui să fugă la Cameniţa. Între timp Bogdan îi trimise o solie în care i-a jurat regelui polonez credinţă. Noii comandanţi ai armatei poloneze au fost numiţi Piotr Odrowąż şi Przebor din Koniecpol. Armata poloneză a ajuns la Liov la 26 iunie, după care s-a îndreptat pas cu pas spre Cameniţa. Acolo la armată s-au adăugat contingentele militare din Podolia şi moldovenii care erau de partea lui Iliaş şi care trăiau în suburbiile Cameniţei. La cei doi magnaţi polonezi s-a alipit cu contingentele sale şi Teodoric Buczacki. S-a ajuns la Hotin care a fost ocupat pentru Alexăndrel. Bogdan al II-lea a recurs la o stratagemă. După ce armata poloneză a trecut Prutul, părţile beligerante au convenit să încheie un acord, care a şi fost încheiat la 5 septembrie 1450. Prevederile acestui acord la care toată lumea s-a arătat gata în principalul punct stabileau ca Bogdan să rămână domn al Moldovei până când Alexăndrel nu va împlini 15 ani. Pârcălabul Manuil, în cronică apare doar ca pârcălab moldovean,

[39] *DRH*, Seria D. Relaţiile între Ţările Române vol. I (1222-1456). Bucureşti: 1977, pp. 410-412.
[40] *Ibidem*, p. 413-415.

credincios regelui, le-ar fi spus magnaţilor polonezi că acel acord este unul înşelător şi căîn scurt timp va duce la mari neplăceri, decât va aduce foloase, dar nimeni nu i-a dat crezare. După semnarea acordului oastea poloneză a început retragerea pe la Crasna, dar acolo unde drumul devenise foarte îngust prin pădure, moldovenii i-au atacat pe polonezi administrându-le pierderi importante. Dlugosz avea pretenţia că polonezii ar fi câştigat acea bătălie, deşi recunoştea pierderile enorme pe care ei le-au suferit[41]. Opinia a fost preluată şi de Grigore Ureche în cronica sa totuşi arăta că „măcar că înfrânsese cu acea dată, iară nici o pagubă nu-i făcuse că Bogdan vodă şi cu oamenii săi cumuş era învăţaţi a ţinea pădurile, măcar că să râşchirasă din război prin păduri de iznoavă s-au strânsu ... ci de iznoavă să lovească pre leşi că-i ştia că sântu slăbiţi de tot ajutoriul ... că tot să tocmescu că izbânda au fostu a lui Bogdan-vodă, că au rămas la domnie şi au domnitu doi ani”[42]. La acea bătălie probabil a fost şi tânărul Ştefan. Nu întâmplător anume în această regiune, pe care o cunoştea foarte bine, el îl va întâmpina în 1475 pe Soliman Magnificul în bătălia de la Podul Înalt.

În pofida aşadar acestei victorii strălucite, tatăl lui Ştefan cel Mare, aşa şi nu a reuşit să-şi creeze o grupare boierească susţinătoare. Rude apropiate au intrat în complot şi văzând că nu pot să-l detroneze cu ajutorul armelor au recurs la un vicleşug care avea să de-a rezultate. Acum pentru prima oară apare pe arena politică Petru Aron. Intrat în legătură cu cei care îl tutelau pe Alexăndrel, el a organizat complotul împotriva lui Bogdan al II-lea. Boierul Bratu, o rudă apropiată domnului, alături de alţi mari boieri au complotat şi la 15 octombrie 1451, la Reuseni, lângă Suceava, Bogdan al II-lea a fost asasinat[43].

„În anul 6859 (1451), luna octombrie 16, a venit Petru voievod, numit Aron, noaptea şi a năvălit asupra lui Bogdan voievod la Răoseni, vineri în zori şi i-a tăiat capul”[44]. Aşa sfârşea epopeea tatălui lui Ştefan cel Mare care s-a remarcat cu acea strălucită ispravă de la Crasna. După acea bătălie, partida susţinătoare a lui Alexăndrel în frunte cu mama sa, mătuşa regelui Kazimir, au căutat să obţină ajutoare pentru a-l detrona pe Bogdan, care săvârşea incursiuni de pradă în domeniile lor din Polonia[45]. Atunci s-a ŀi făcut o nouă alianţă între Alexăndrel şi Petru Aron. De menţionat că Letopiseţul anonim ni-l arată ca „voievod”[46], ceea ce ar fi însemnat că avea sânge domnesc. Długosz la rândul său scria despre „un oarecare Petru”, dar

[41] Długosz. *Cartea XII*, pp. 106-109.
[42] Grigore Ureche. *Letopiseţul Ţării Moldovei*, pp. 38-39.
[43] Leon Şimanschi. *O cumpănă a copilăriei lui Ştefan cel Mare: Reuseni, 15 octombrie 1451*, pp. 183-199.
[44] *Cronicile slavo-române*, p. 15.
[45] Długosz. *Cartea XII*, p. 124.
[46] *Cronicile slavo-române*, p. 15.

tot el scria că acesta „susținea că avea dreptul la postura de voievod”[47]. C. Rezachevici susţinea că acesta ar fi fost un armean pe nume Harnazan şi că nu ar fi avut nici o treabă cu familia domnitoare[48]. În ceea ce ne priveşte înclinăm să dăm dreptate celor care susţin că Petru Aron era un fiu nelegitim al lui Alexandru cel Bun, deoarece nu întâmplător nu numai că pretindea că era „voievod”, dar şi că în cronica ţării elaborată la curtea lui Ştefan cel Mare el este acceptat ca şi „voievod”, adică fiu de domn. Despre numele Harnazan, el putea fi un armean care l-a crescut pe Petru, fără să fi fost tatăl lui. Tot aşa Un armaş Dracea l-a crescut pe Mihnea supranumit cel Rău[49], după care letopiseţele interne i-au contestat acestuia calitatea de domn, tot în Ţara Românească, iar în Moldova avem celebrul caz al lui Ioan Vodă cel Cumplit, zis şi Armeanul, dovadă că avea o mamă armeancă şi exemplele ar putea continua. Nu putea cineva care nu se trăgea din viţă domnească să aibă aşa o trecere la elitele ţării, iar rivalitatea cu Ştefan cel Mare să dureze tocmai până la sfârşitul anului 1470, bătălie pe care într-o primă etapă Ştefan a pierdut-o. Marii boieri acuzaţi de hiclenie şi executaţi de Ştefan la 16 ianuarie 1471, probabil chiar că l-au chemat pe Petru Aron asigurându-l de susţinerea lor[50]. Or, şi în acest caz nu putea fi vorba de o susţinere a unui pretendent dacă nu era de viţă domnească.

Petru Aron aşa şi nu şi-a respectat promisiunea dată mamei lui Alexăndrel şi a guvernat de unul singur. Atunci când noi forţe poloneze s-au apropiat de graniţele Moldovei, Petru Aron s-a retras din scaun domnind doar câteva luni. La 24 februarie 1454, Alexăndrel dădea primul act din noua lui domnie[51]. Aşa cum bătăliile din această perioadă se ţineau lanţ, o nouă confruntare cu Alexăndrel avea să se dea probabil la 22 august 1454[52]. De astă dată Petru Aron ieşea învingător. Din această perioadă s-au păstrat puţine documente, dovadă că situaţia politico-militară a fost foarte încordată, părţile mai mult luptând între ele, cancelaria domnească nu putea activa în acele condiţii. S-a menţinut în scaun cel puţin până la 8 decembrie 1454. Atunci, Petru Aron îi întărea

[47] Długosz, *Cartea XII*, pp. 124, 523-524.
[48] C. Rezachevici, *Cronologia critică*, pp. 523-524.
[49] Opinie emisă de acelaşi C. Rezachevici: vezi Valentin Constantinov, *Ţara Românească şi Ţara Moldovei în timpul domniilor lui Radu Mihnea*. Iaşi: Editura Universităţii „Al.I. Cuza”, 2007, p. 28.
[50] Nu întâmplător execuţia de la începutul lui 1471 este legată de „hiclenie”, fără să se spună exact în ce a constat ea: Leon Şimanschi, Dumitru Agache. Moldova între anii 1469 şi 1473: program de guvernare şi conjuncturi politice. În: *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” din Iaşi,* XXXV (1998), p. 7.
[51] *DRH*, A, vol.II, pp. 19-20.
[52] C. Rezachevici. *Cronologia critică*, p. 527.

Mănăstirii Neamţ mai multe privilegii pentru nişte sate, iar locuitorii erau scutiţi de dări şi de toate obligaţiile[53]. Actul în cauză a fost dat chiar la Neamţ, dar pe lângă formular în Sfatul domnesc nu a fost trecut nici un boier, dovadă că ei nu erau atunci prezenţi.

Pentru ultima dată, Alexăndrel a avut o domnie scurtă de câteva luni: după 8 decembrie şi înainte de 8 februarie 1455 şi până în martie acelaşi an. Iar pentru Petru Aron totul părea hotărât când la 25 martie 1455, la Mohile, a învins armata lui Alexăndrel, care nu va mai reveni niciodată în scaun. La 26 august 1455, la Cetatea Albă, acolo unde pârcălabul amintit Manuil i-a pregătit cetatea, Alexăndrel a fost otrăvit, desigur cu concursul aceloraşi elite moldoveneşti care erau sătule de un sfert de veac de lupte permanente pentru scaunul domnesc. Şi mai mult decât atât, aceste lupte se înteţise mai ales în ultimii 10 ani.

Odată cu dispariţia lui Alexăndrel, Petru Aron putea domni în linişte. Cu toate acestea alte evenimente pe plan extern au bulversat liniştea Ţării Moldovei. După ce au cucerit Constantinopolul, eveniment care a fost conştientizat de lumea creştină post-factum, turcii şi-au propus cucerirea Belgradului. Pentru a preveni ca altă dată participarea moldovenilor la război de partea lui Iancu de Hunedoara, probabil turcii le-au propus moldovenilor semnarea unui acord prin care în schimbul unei sume modice să nu participe la campania militară de la Belgrad. În plus, turcii au acordat privilegii comerciale negustorilor de la Cetatea Albă. Pentru a justifica plata tributului a fost convicată o mare adunare a ţării la care s-a luat în dezbatere această problemă la 5 iunie 1456: „ca să avem noi pace, iar ţara noastră să nu se mai piardă. Şi am jurat şi jurăm cu această carte a noastră, panului Mihail logofăt, să nu spunem niciodată nici un cuvânt împotriva lui”[54]. Desigur documentul nu spunea nimic despre răscumpărarea păcii dintr-o altă perspectivă: moldovenii nu participau la campania lui Iancu de Hunedoara, iar un acord cu turcii se putea face numai prin plata unui tribut chiar şi convenţional.

Acest epizod avea să pregătească evenimentele din anul următor. Foarte posibil ca anume neparticiparea moldovenilor la campania de la Belgrad să fi determinat demnitarii unguri să facă tot ce le stă în putinţă pentru schimbarea domnului împăciuitor cu turcii pe unul pe care la un anumit moment s-ar putea conta la un anumit moment.

În Ţara Românească, se afla atunci fiul celui decapitat de Petru Aron, Ştefan pe care posteritatea îl va supranumi „cel Mare”. În pofida faptului că Petru Aron a depus omagiul de vasalitate în faţa de regele polon nu l-a ajutat prea mult. Învins la 12 aprilie 1457, la Doljeşti, Petru avea să se retragă în

[53] *DRH,* A, vol.II, pp. 61-62.
[54] *DRH*, A, vol.II, p. 85.

Polonia. Doi ani la rând Ştefan va pustii acele teritorii forţându-i pe polonezi să-l îndepărteze de graniţă. După ce va pleca în Transilvania, Ştefan se va concetra asupra Transilvaniei. Din câte se pare, a ţinut legătura cu boierii din ţară care i-au scris mai multe scrisori chemându-l să-i guverneze. Anume aceste scrisori l-au convins pe Petru Aron să vină în Moldova, iar după ce a câştigat o primă bătălie din campania de la sfârşitul anului 1470, a urmat riposta lui Ştefan, care l-a învins, iar armata i s-a risipit. Petru Aron a fost atunci prins şi decapitat pe câmpul bătăliei de la Orbic, la 14 decembrie 1470.

Revenind la perioada cuprinsă între 1442-1456, vom remarca personalitatea puternică a lui Iancu de Hunedoara care a înţeles pentru prima oară în istorie necesitatea unei coagulări a întregului spaţiu nord dunărean ca împreună să facă faţă presiunii otomane. Pe de altă parte, se propuneau nişte modele care se vor prolifera în perioada următoare. Cel care va încerca reluarea concepţiei unei coaliţii antiotomane va fi Ştefan cel Mare. Desigur nu putea fi vorba de o capacitate comparabilă cu cea a Regatului Ungariei, dar iarăşi ca şi fenomen şi imagine a reuşit să creeze impresia celui care merită să unească lumea creştină la lupta împotriva otomanilor. Era în principiu o ultimă zvâcnire a ideii de cruciadă într-o lume aflată deja în zorii epocii moderne care era pe punctul de a renunţa la ideea de cruciadă şi gata să îmbrăţişeze ideea de interes de stat, detaşată desigur de teocraţia combativă medievală.e